

Á neytandavaktinni í fjóra áratugi

VIÐTAL VIÐ JÓHANNES GUNNARSSON

Jóhannes Gunnarsson þekkja flestir Íslendingar en hann hefur staðið vaktina fyrir neytendur í rétt tæpa fjóra áratugi. Ítrekað hafa Neytendasamtökin tekið slaginn fyrir hönd neytenda og hafa oft haft betur í baráttunni, en stundum þurft að lúta í lægra haldi. Fáir þekkja þessa sögu betur en Jóhannes.

Neytendablaðið tók Jóhannes tali og spurði hvernig það vildi til að hann fór að hafa afskipti af neytendamálunum. „Það var nú eiginlega bara tilviljun. Þáverandi formaður Neytendasamtakanna, Reynir Ármannsson, var vinur og samstarfsmaður föður míns. Reynir hringdi í mig snemma árs 1978 og sagði að samtökunum hefði borist bréf frá sjö konum í Borgarnesi. Þar var kvartað yfir ýmsu og ekki síst því að allt of algengt væri að vörur í verslunum væru komnar fram yfir síðasta söludag. Reynir ákvað að boða til fundar í Borgarnesi og bað mig að auglýsa fundinn og sinna fundarstjórn sem ég og gerði. Í lok góðs fundar var ákveðið að ganga til undirbúnings að stofnun Neytendafélags Borgarfjarðar. Ég var kosinn formaður og þá var ekki aftur snúið. Neytendamálin urðu að mestu mitt lífsstarf, segja má að ég hafi gert hobbýið að ævistarfi,” segir Jóhannes og brosir.

Kynningarfundur í Borgarnesi var haldinn í janúar 1978. Jón Einarsson, fulltrúi kaupfélagsstjóra, stendur í ræðustól. Við hlið hans situr Jóhannes Gunnarsson, þá Reynir Ármannsson, þáverandi formaður Neytendasamtakanna, og Arndís Kristinsdóttir.

Jóhannes fæddist í Reykjavík 3. október 1949, næstyngstur sex systkina. Hann lærði mjólkurfræði í Danmörku en flutti að námi loknu til Borgarness og vann þar sem mjólkurfræðingur. Árið 1980 flutti Jóhannes til Reykjavíkur og hóf störf hjá Verðlagsstofnun þar sem hann hafði umsjón með verðkönnunum. Hann settist í stjórn Neytendasamtakanna árið 1978 og var kosinn formaður sex árum síðar. Fram til ársins 1990 sinnti hann formennskunni samhliða starfi sínu hjá Verðlagsstofnun en settist þá í stól launaðs formanns og sinnti því nær sleitulaust fram á síðasta ár þegar Ólafur Arnarson var kjörinn formaður. Í janúar sl. var Jóhannes gerður að heiðursfélagi Neytendasamtakanna fyrir starf sitt í þágu neytenda.

Jóhannes á 5 börn og 19 barnabörn. Hér er hann með börnum sínum þar sem þau fagna 60 ára afmæli Jóhannesar. Frá vinstri: Gunnar prestur (býr í Noregi), Sigrún hjúkrunarfræðingur (býr í Svíþjóð), Lilja Guðný, gæðastjóri hjá Verkmenntaskóla Austurlands, Jóhannes, Elín Eir, skrifstofumaður Selfossi, og Erla Helga, læknaritari í Reykjavík.

Sveinn Ásgeirsson var aðal hvatamaðurinn að stofnun Neytendasamtakanna og formaður þeirra frá 1953 – 1968. Hér má sjá Jóhannes sæma Svein heiðursfélaganafnbót á þingi samtakanna 1986.

Félagaátak í kjölfar ofurtolla

Þegar Jóhannes settist í stjórn Neytendasamtakanna árið 1978 var ein manneskja í hlutastarfi við að aðstoða neytendur. Í kringum 1990 var farið í heljarmikið féлагаátak og í framhaldinu voru ráðnir nokkrir starfsmenn og segir Jóhannes starfsemina hafa tekið stakkaskiptum í framhaldinu. En hvernig tókst að fjölga félagsmönnum svo um munaði? „Á þessum árum var verið að opna glufu á sölu landbúnaðarvara á milli landa, svokallaðir GATT-samningar, og við tókum mjög virkan þátt í þeirri umræðu. Stjórnvöld hér á landi höfðu engan áhuga á því að leyfa innflutning á landbúnaðarvörum nema á mjög háum tollum og beittu ýmsum brögðum sem voru í andstöðu við samningana sjálfa. Neytendasamtökin voru ekki í þeirri stöðu að geta kært stjórnvöld fyrir brot á samningunum en við gátum látið

Stjórn Neytendasamtakanna 1982-1984. Talið frá vinstri: Reynir Ármannsson ritari, Bjarni Skarphéðinsson, Ólafur Ragnarsson, Dröfn Farestveit, Jón Magnússon formaður, Anna Birna Halldórsdóttir, Steinar Þorsteinsson Jónas Bjarnason og Jóhannes Gunnarsson varaformaður.

í okkur heyra og það gerðum við. Þarna settum við fyrst fram hugtakið ofurtollar, sem átti vel við. Mér er sérstaklega minnstætt sjónvarpsviðtal þar sem ég mætti Halldóri Blöndal, þáverandi landbúnaðarráðherra. Viðtalið gekk mjög vel enda var ég vel undirbúinn og þótt þetta hafi verið eitt af mörgum viðtölum vegna þessa máls hef ég haft það á tilfinningunni að þarna hafi orðið ákveðinn vendipunktur. Neytendur studdu Neytendasamtökin heilshugar í þessari baráttu og sýndu það í verki með því að ganga í samtökin."

Skemmdar kartöflur í boði ríkisins

Neytendasamtökin hafa í gegnum tíðina gagnrýnt ýmislegt varðandi landbúnaðarkerfið, frekar en bara ofurtollana. Jóhannes segir margt hafa breyst til batnaðar á síðari árum þótt enn skorti mikið á að hagsmunir neytenda séu hafðir í fyrirrúmi. „Eftir á að hyggja er ótrúlegt að við höfum þurft að berjast fyrir því í ár ef ekki áratugi að neytendur gætu gengið að því vísu að fá ætar kartöflur í verslunum," segir Jóhannes og vísar þar til Grænmetisverslunar landbúnaðarins sem var m.a. með einokun á sölu innfluttum og innlendum kartöflum. „Ítrekað gerðist það að neytendum voru seldar óætar kartöflur, jafnvel syktar, þó þær væru alltaf seldar sem 1. flokks kartöflur. Við fengum kvartanir yfir pólskum kartöflum og þýskum kartöflum, en það voru finnsku kartöflurnar sem urðu banabiti þessarar einokunarverslunar ríkisins. Þetta var árið 1984 og nú misstu neytendur endanlega þolinmæðina enda verið að selja þeim óæti á fullu verði í skjóli einokunar. Við gerðum kröfu um frjálsan innflutning og dreifingu á kartöflum og söfnuðum rúmlega 20.000 undirskriftum á örfáum dögum. Við fórum til þáverandi landbúnaðarráðherra, Jóns Helgasonar, til að afhenda honum undirskriftirnar. Hann tók okkur fálega og neitaði að taka við þeim. Við ályktuðum í framhaldinu eitthvað á þá leið að viðbrögð ráðherrans væru móðgun við neytendur. Við tókum þá á það ráð að leita til Steingríms Hermannssonar, þáverandi forsætisráðherra, og kröfðumst þess að einokuninni yrði aflétt. Viðtökurnar þar voru mjög góðar og fljótlega eftir þetta var innflutningur og dreifing gefin frjáls. Þarna skipti baráttu Neytendasamtakanna sköpum og þetta var einn af okkar stærstu sigrum, alla vega í baráttunni við stjórnkerfið."

Með Þuríði Hjartardóttur fyrrverandi framkvæmdarstjóra NS og Teiti Atlasyni þáverandi varaformanni samtakanna á fundi fólksins 2015.

Kallaður á teppið

Þegar verið er að gæta hagsmuna ákveðins hóps verður vart hjá því komist að stíga á einhverjar tær. Jóhannes segist hafa fengið ýmsar ákúsur í gegnum tíðina en það sé hluti af starfinu og ekkert til að velta sér upp úr. Almennt hafi hann átt góð samskipti við seljendur, önnur hagsmunasamtök og stjórnmalamenn. Hann minnst þó sérstaklega eins atviks. „Við skrifuðum grein í Neytendablaðið árið 1999, eftir að hafa rýnt í ársreikning Skeljungs, og gagnrýndum skort á samkeppni og að lágt olíuverð á heimsmarkaði hefði ekki skilað sér til neytenda. Við orðuðum það eitthvað á þá leið að engu líkara væri en að gagnkvæm hlustunartæki væru til staðar á stjórnarfundum olíufélaganna þriggja. Okkur grunaði þá ekki hversu ósvífíð verðsamráð var í gangi. Ég var í framhaldinu kallaður á teppið hjá forstjóra Skeljungs sem var ekki þar ánægður með þessi skrif. Síðar kom auðvitað í ljós að á þessum tímamarki stóðu yfir einhver alvarlegustu samkeppnisbrot sem við höfum séð hér á markaði."

Galið ábyrgðarmannakerfi

Jóhannes bendir á að baráttumál samtakanna hafi í gegnum tíðina hlotið misgóðan hljómgrunn hjá stjórnvöldum og oft hafi tekið allt of langan tíma að koma málum í viðunandi horf. Baráttan gegn ábyrgðarmannakerfinu er dæmi um slíkt. „Við horfðum endurtekið upp á bankana lána fólki sem fyrir lá að var ekki borgunarfólk og svo var bara gengið á ábyrgðarmanninn sem jafnvel missti allt sitt. Til að bæta gráu ofan á svart voru ábyrgðarmenn ekki upplýstir um fjárhagsstöðu lántakandans sem þeir voru að gangast í ábyrgð fyrir. Í mörgum tilfellum voru afleiðingar þessa kerfis hræðilegar. Fjölskyldur misstu jafnvel aleiguna, bæði lántakandans og ábyrgðarmannsins. Stjórnvöld þráuðust við að setja lög sem tryggðu rétt ábyrgðarmanna. Fyrir tilstilli Neytendasamtakanna var gerður samningur milli okkar, fjármálafyrirtækja og viðskiptaráðuneytisins sem tryggði rétt ábyrgðarmanna; t.d. var gerð krafa um að lántakandi færi í greiðslumat. Því miður voru lífeyrissjóðirnir ekki hluti af þessu samkomulagi og fannst Neytendasamtökunum það skrítn afstaða og þeim ekki til framdráttar. En þessi samningur var gríðarlega mikilvægt skref og eitt af því sem Neytendasamtökin geta verið stolt af. Nú hafa verið sett lög sem tryggja rétt ábyrgðarmanna rétt eins og við kölluðum svo lengi eftir."

Jóhannes ásamt Guðna Th Jóhannessyni forseta Íslands á fundi fólksins 2016.

Jóhannes Gunnarsson og Árni Finnsson formaður náttúruverndarsamtaka Íslands ræða saman á fundi fólksins.

Bindur vonir við nýjan ráðherra

Þegar Jóhannes er beðinn um að hugleiða hver séu mestu vonbrigðin þegar litið er yfir farinn veg segist hann fyrst og fremst vonsvikinn yfir skilningsleysi stjórnvalda á neytendamálum síðustu ár og áratugi. „Mér er fyrirbúnað að skilja af hverju neytendamálunum er ekki gert hærra undir höfði. Þau snúast um almannahagsmunum en því miður hugsa margir stjórnvaldamenn meira um sérhagsmunum. Það kom að vísu stutt tímabil þegar Björgvin G. Sigurðsson var ráðherra þar sem neytendamálin fengu meira vægi og nú bind ég miklar vonir við að Þórdís Kolbrún R. Gylfadóttir, nýr ráðherra neytendamála, láti til sín taka.“ Jóhannes segist einnig binda vonir við nýjan formann og nýja stjórn og segir samtökin eiga góða sóknarmöguleika í framtíðinni.

Eftir á að hyggja er ótrúlegt að við höfum þurft að berjast fyrir því í ár ef ekki áratugi að neytendur gætu gengið að því vísu að fá ætar kartöflur í verslunum

Vann við áhugamálið

Jóhannes segist þakklátur fyrir að hafa fengið að vinna við áhugamál sitt og ekki síður fyrir allt það góða fólk sem hann hefur unnið með í gegnum árin, bæði í stjórn og á skrifstofunni. En finnst Jóhannesi eftir á að hyggja að hann hafi setið of lengi sem formaður? „Það má alltaf um það deila hvað fólk á að sitja lengi í sínu starfi. Það jákvæða við það að sitja lengi er að fólk safnar upp reynslu sem nýtist í starfinu en síðan er jú sagt að nýir vendir sópi best. Eflaust eru einhverjir sem telja að ég hafi setið of lengi sem formaður en svo aðrir sem voru sáttnir við það. Þetta hlýtur þó alltaf að vera val félagsmanna því það er jú fyrst og fremst vilji félagsmanna sem ræður för.“

Átök í stjórn

Þótt Jóhannes minnst starfsins með hlýhug fór þó ekki hjá því að stundum blési um formanninn. „Þetta var nú ekki allt af dans á rósum,” segir Jóhannes. „Það var tímabil í kringum 1998 þar sem ég íhugaði að segja af mér formennsku vegna átaka innan stjórnar enda fór meira og minna öll mín orka í að reyna að stilla til friðar.“ En um hvað var deilt? „Ágreiningurinn, snerist að mestu um mína persónu, að koma mér burt. Þar fór stjórnarmaðurinn Vilhjálmur Ingi Árnason fremstur í flokki. Á þingi samtakanna kom mótframboð frá þessum armi stjórnar en ég hlaut góða kosningu og síðan þá hef ég átt í mjög góðu samstarfi við stjórn samtakanna.”

Neil Young í uppáhaldi

Það er erfitt að fá Jóhannes til að tala um eitthvað annað en neytendamál en hvað gerir hann í frítímanum? „Ég hef mikinn áhuga á popptónlist og hef tekið miklu ástfóstri við ákveðna tónlistarmenn og má þar nefna Neil Young og

Leonard Cohen, og raunar marga aðra. Ég hef sótt tónleika með þessum listamönnum og það hefur mér þótt alveg gríðarlega gaman; að sjá þessi átrúnaðargoð með eigin augum. Síðan les ég mikið og reyni að vera duglegur að eyða tíma með börnum mínum og barnabörnum en þau eru orðin 19 talsins.”

Þótt Jóhannes sjái fram á rólegri tíma er hann ekki alveg búinn að gleyma neytendamálunum. „Þau hafa fylgt mér svo lengi að það er erfitt að henda þeim aftur fyrir sig. Ég reyni þó að gera mitt besta til að vera alls ekkert að skipta mér af enda nýtt fólk komið í brúna sem ég treysti. Það er kominn tími fyrir mig að snúa mér að öðru, svo sem að njóta þess að hafa tíma til að hlusta á vin minn Neil Young og eyða tíma með fjölskyldunni,” segir Jóhannes að lokum.

BP

NEYTENDASTARF ER Í ALLRA ÞÁGU

IO-II

A4

Arion banki

Atlantsolía

Bananar

Borgun

Bónus

Byko

Coca Cola European Partners

Eimskip

Elko

Ferðaskrifstofa Íslands

Flugfélag Íslands

Hagkaup

Húsasmiðjan

Iceland

Icelandair

IKEA

Innes

Ísam

Ísfugl

Íslandsbanki

Íslandspóstur

Kjörbúðin

Krambúðin

Krónan

Kvika

Landsbankinn

MS

Myllan

Nathan & Olsen

Nettó

Olís

Ormsson

Penninn Eymundsson

Rúmfatalagerinn

Samskip

Samsung setrið

Síminn

Sjóvá

Skeljungur

Sláturfélag Suðurlands

Smith & Norland

Sölufélag garðyrkjumanna

Tryggingamiðstöðin

Valitor

Vátryggingafélag Íslands

Víðir

Vínbúðin

Vodafone

Vörður tryggingar

WOW air

Öryggismiðstöðin